

HISTORIA URBANA
Tomul XIII, 2005, Nr. 1–2

SUMAR
CONTENTS / TABLE DES MATIÈRES / INHALTSVERZEICHNIS

QUELLENSAMMLUNG ZUR FRÜHGESCHICHTE DER STADT
IN RUMÄNIEN
(bis 1301)

Herausgegeben von Paul Niedermaier
in Zusammenarbeit mit
Oana Damian (Archäologie Untere Donau), Zeno-Karl Pinter (Archäologie
Transilvanien), Gheorghe I. Cantacuzino (Archäologie Walachei),
Stela Cheptea und Mircea D. Matei (Archäologie Moldau),
unter Mitarbeit von Sigrid Pinter (Übersetzungen) und Anda-Lucia Spânu (Verzeichnisse)

IZVOARE PRIVIND ISTORIA TIMPURIE A ORAȘELOR
DIN ROMÂNIA
(până în anul 1301)

Redactat de Paul Niedermaier
cu colaborarea:
Oana Damian (arheologie Dunărea de Jos), Zeno-Karl Pinter (arheologie Transilvania),
Gheorghe I. Cantacuzino (arheologie Țara Românească),
Stela Cheptea și Mircea D. Matei (arheologie Moldova),
precum și Sigrid Pinter (traducere) și Anda-Lucia Spânu (indice)

Einleitung (Paul Niedermaier)	7
Introducere (Paul Niedermaier).....	11
Regesten der Urkunden (Paul Niedermaier).....	15
Regestele documentelor (Paul Niedermaier).....	21
Quellenverzeichnis / Izvoare (Paul Niedermaier)	27
Urkunden / Documente (Paul Niedermaier)	29
Archäologische Belege für die mittelalterlichen Städte verschiedener Gebiete..	55
Untere Donau (Oana Damian).....	55
Transilvanien (Zeno-Karl Pinter).....	81
Walachei (Gheorghe I. Cantacuzino).....	99
Moldau (Stela Cheptea, Mircea D. Matei).....	111
Repere arheologice privind orașele medievale ale diferitelor zone	127
Dunărea de Jos (Oana Damian).....	127
Transilvania (Zeno-Karl Pinter).....	167
Țara Românească (Gheorghe I. Cantacuzino).....	185
Moldova (Stela Cheptea, Mircea D. Matei).....	201
Abkürzungen / Abrevieri bibliografice (Anda-Lucia Spânu)	219
Register / Indice (Anda-Lucia Spânu).....	221

INTRODUCERE

Similar altor volume ale acestei serii, se intenționează prin această lucrare să se ofere cercetării general-europene un izvor ajutător. Ca parte a unei publicații mai cuprinzătoare, ea urmează să servească unor cercetări comparative, accentul fiind pus pe izvoare de istoria orașelor și, în măsura posibilului, pe izvoare privind dreptul urban.

Ca limită cronologică a acestei colecții de documente s-a ales – ca în cazul Scandinaviei, Austriei și Ungariei – o limită mai târzie, anul 1300. Aceasta a fost necesară deoarece izvoarele scrise încep în acest spațiu relativ târziu. În situația unui număr redus de documente, primele documente nu conțin date privind situația administrativă și juridică. Nici în secolul al XIV-lea referirile în acest sens nu sunt foarte numeroase. La aceasta se adaugă, în plus, apariția târzie a unei organizări tipic urbane.

Ca limite spațiale s-au acceptat, conform uzanțelor din alte volume ale acestei serii de publicații, și în lucrările Comisiei Internaționale pentru Istoria Orașelor în general, granițele actuale ale României. Există însă diferențe remarcabile între măsura în care s-au putut cuprinde aici izvoare privind istoria orașelor timpurii din Dobrogea și de la Dunărea de Jos respectiv din Transilvania și izvoarele, foarte rare, referitoare la Țara Românească și Moldova, unde majoritatea copleșitoare a vechilor documente scrise datează de după 1300.

Pentru întreg teritoriul României, și mai ales pentru zonele respective, istoria timpurie a orașelor trebuie să fie urmărită mai ales pe baza unor cercetări arheologice. Din acest motiv, lucrarea de față este întregită de o prezentare a celor mai importante descoperiri arheologice, care pot contura o imagine mai concludentă a începuturilor vieții urbane medievale de pe teritoriul României.

Comparativ cu alte culegeri de documente, publicate pentru alte zone, din motivele arătate mai sus, la alegerea izvoarelor s-a ținut seama de informații mai variate. În acest mod există pentru diferite aspecte ale vieții urbane măcar indicii indirecte. Cu toate acestea a fost necesară o selecție. În consecință, această colecție nu poate fi folosită decât în măsură limitată pentru studiul unor orașe, singulare, chiar dacă au fost preluate, în cazuri speciale, chiar mai multe documente referitoare la anumite probleme. S-a făcut, mai ales, abstracție de variante ale aceluiași documente.

Documentele cuprinse aici se referă la aspecte diferite:

1. La vechimea orașelor de mai târziu, respectiv la prima lor atestare documentară se referă documentele nr.: 1, 2, 4-6, 8, 10-11, 13-14, 22-26, 30, 34, 43, 45, 53, 55-56, 59 și 61.

2. Atestări pentru instituții urbane sau caracteristice unor locuri centrale se găsesc în izvoarele nr.: 2, 9, 22-23, 28, 34, 43, 53, 55-56, 59 și 61.

3. Menționarea unor funcțiuni sau stări – dincolo de reglementări de natură juridică – există în documentele nr.: 2, 4, 15-16, 20, 34, 44-45, 50, 56 și 60.

4. Reglementări juridice constituie documentele nr.: 16, 19, 21, 24, 31, 33, 35-36, 42, 44, 49, 51, 54 și 57.

5. Repere privind aspecte economice se găsesc în înscrisurile de la nr.: 11, 15, 17, 36-37, 47, 51, 52 și 54.

6. Indicii privind un caracter deja urban sau încă rural al unor foste orașe sau ale unor orașe de mai târziu, cuprind documentele nr.: 3, 7, 10, 12-13, 17-18, 21, 24-27, 29, 32, 39-40, 42, 48, 52 și 58.

7. Referiri la mărimea unor localități, la dări sau cheltuieli se găsesc în izvoarele nr.: 14-15 și 46.

8. Observații privind așezări distincte din structura unor orașe de mai târziu sunt cuprinse în izvoarele nr.: 15, 21, 41, 48, 50, 56, 58 și 60.

9. Descrieri precum și date privind caracterul fondului construit sau ale unor distrugerii sunt cuprinse în documentele nr.: 13, 17, 26-30, 34, 39-41, 46, 51 și 52.

O introducere prezintă date privind structura și conținutul colecției de documente. În același timp, aceasta constituie pentru cititorii din străinătate, cărora li se adresează materialul în primul rând, o scurtă introducere în istoria timpurie a orașelor de pe teritoriul României.

Urmează regeste ale textelor. Acestea sunt formulate ceva mai cuprinzător, pentru a oferi, în acest fel, o vedere de ansamblu concludentă. În măsura posibilității s-au indicat, de asemenea, locul de păstrare precum și ediții ale documentelor.

Textele sunt redactate, pe cât posibil, după cea mai bună ediție, nefiind posibilă însă, de regulă, o verificare după original. În cazuri de excepție, inevitabile, a fost dată, în locul textului original, o traducere în limba germană. Părți formale ale documentelor precum și celea cu puțină relevanță în contextul istoriei orașelor au fost omise, aceste omisiuni fiind marcate ca atare. Diferitele texte au fost cuprinse în această lucrare în ordine cronologică, iar textele nedatate au fost introduse în funcție de data cea mai timpurie posibilă a redactării lor.

Denumirile de localități din cuprins și din regeste au fost date în limbile română și germană iar în text în forma lor originală. Indexul de localități conține și celelalte forme ale denumirilor. Formele adjectivale ale denumirilor au fost transformate în forme substantivale.

În introducere la istoria orașelor de pe teritoriul României trebuie relevată existența mai multor faze, care se reflectă și în cadrul documentelor.

Mai întâi este evident că viața în fostele orașe romane s-a redus în epoca migrațiilor tot mai mult. De o continuitate a vieții urbane propriu-zise nu se poate vorbi. Dacă și cât de mult a existat în cazul unui oraș sau al altuia o continuitate neîntreruptă a locuirii, trebuie încă cercetat. Mai curând poate fi vorba de o asemenea locuire în Dobrogea, în sud-estul României precum și de-a lungul Dunării. Dar și în cazul orașului Tibiscum, a localității Jupa de azi, a existat, foarte probabil, o asemenea continuitate până în secolul al XII-lea, înregistrându-se de-abia ulterior o cezură. În cazul altor orașe e posibil să fi intervenit o asemenea cezură deja mai devreme, în secolul al VII-lea.

O importanță mai mare a căpătat în evul mediu timpuriu mai întâi exploatarea sării și astfel se poate presupune și o ascensiune mai timpurie a localităților legate de această ocupație. (Turda și Dej); aceste așezări și-au păstrat până la sfârșitul perioadei analizate o importanță cu totul deosebită.

Referiri la exploatarea metalelor pe teritoriul României, și anume la valorificarea argintului, există de-abia începând din secolul al XIII-lea, dar de atunci cel mai important centru specializat pe acest metal, Rodna, și numai acesta, a dobândit repede o pondere deosebită în rețeaua localităților.

O importanță mai cuprinzătoare pentru procesul de urbanizare a avut, și în cazul zonei analizate, administrarea ecleziastică și politică. Reședințele episcopale (Oradea, Cenad, Alba Iulia) precum și, într-o măsură mai redusă, reședințele prepoziturilor (Arad, Sibiu), de asemenea centrele comitatelor (în deosebi Satu Mare și Cluj) au devenit după începutul celui de-al doilea mileniu tot mai importante, și acest proces este reflectat de o serie de documente. Ele și-au păstrat importanța până târziu după sfârșitul perioadei tratate.

În schimb, urbanizarea în cazul așezărilor meșteșugarilor și comercianților se poate constata de-abia începând din secolul al XIII-lea, și acest proces s-a desfășurat mai lent. Această categorie de localități au primit importanța lor de mai târziu doar după sfârșitul perioadei tratate aici.

Importantă pentru dezvoltarea orașelor de pe teritoriul României a fost așezarea oaspeților – mai ales în localități miniere și meșteșugărești – începând din secolul al XII-lea. Aceasta a fost legată, în bună parte, de anumite privilegii, iar documentele cu caracter judiciar păstrate sunt aproape în exclusivitate privilegii de acest fel. Ele stau la baza unei faze noi a dezvoltării orașelor din acest spațiu, care s-a manifestat însă, pe deplin, de-abia după mijlocul secolului al XIV-lea. După cum rezultă din documente, această fază a fost legată mai ales de localități miniere și meșteșugărești, fără să aibă repercusiuni asupra orașelor episcopale, a căror populație a avut aici un potențial economic mai redus.

Restructurarea completă a peisajului urban în această parte a Europei urma să aibă loc doar în secolul al XIV-lea. Evoluția din perioada precedentă, tratată aici, a fost însă mai complexă și punctul de pornire pentru toate procesele de mai târziu.

Mulțumim pentru colaborare diferiților autori, domnului Gernot Nussbächer pentru revizuirea documentelor, iar doamnei Sigrid Pinter pentru traducerea capitolelor privind descoperirile arheologice.